

Veranderagenda

Audit

Fraude

Rapport verkennende oorzakenanalyse fraude

Fraude vraagt een meer kritische grondhouding

- Meer professioneel-kritische houding nodig
- Onvoldoende kennis en kwaliteit rondom fraude
- Wijs spelers in de keten op belang van voorkomen en bestrijden fraude

Juni 2022

Dit document bevat bladwijzers en hyperlinks

Adobe Acrobat bladwijzers - toetsencombinatie "Ctrl-b"

tekst is een interne document- of externe hyperlink

Veranderagenda

Audit

Fraude

Over deze publicatie

Deze publicatie is een uitgave van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants. De inhoud is tot stand gekomen vanuit een verkennend fraude oorzakenanalyse onderzoek dat de NBA heeft uitgevoerd op initiatief van de Stuurgroep Publiek Belang.

Deze publicatie is samengesteld voor leden en derden. De publicatie heeft geen status in het kader van de beroepsuitoefening, wel kan worden verwezen naar publicaties die een dergelijke status wel hebben.

© 2022

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens bestand of openbaar worden gemaakt in enige vorm of op enige wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming.

Inhoud

1.	Voorwoord Rob Bergmans	4
	<i>Laten we ons eerst richten op de prestatiekloof</i>	
2.	Voorwoord Wim Bartels	6
	<i>Delen en openheid brengen ons verder in fraudedetectie</i>	
3.	Samenvatting rapport	8
	<i>Rol van de accountant, good practises en oorzaken</i>	
4.	Aanleiding en opzet verkennend onderzoek	9
	<i>Fraude kan afwijkingen van materieel belang opleveren</i>	
5.	Context fraude	10
	<i>Aandacht voor fraude en frauderisico's in de hele keten</i>	
6.	Lessen en good practices	12
	<i>Van vaktechnische ondersteuning tot aan gestructureerde oorzakenanalyses</i>	
7.	Belangrijkste thema's en oorzaken	14
	<i>Oorzaken individu, team, accountantsorganisatie én ecosysteem</i>	
8.	Mogelijke interventies	20
	<i>Van zes thema's naar fraude-interventies</i>	
9.	Nawoord Kris Douma	22
	<i>Fraude moet in hart van rolopvatting zitten</i>	
	Over de werkgroep Fraude en het NBA fraudeoorzakenanalyse-team	24

1. Voorwoord Rob Bergmans

Laten we ons eerst richten op de prestatiekloof

Als fraude niet wordt ontdekt door de accountant, zie je dat dat - wat mij betreft terecht - leidt tot maatschappelijke verontwaardiging over waarom de accountant de fraude heeft gemist. Krantenkoppen met chocoladeletters. Immers, de accountant is ervoor verantwoordelijk dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de werkelijkheid, in overeenstemming met de grondslagen voor de verslaggeving. Fraude doet daar keihard afbreuk aan.

Uiteraard is het zo dat we afhankelijk zijn van de verschillende actoren in de keten en dat dat zeer belangrijk is. Ook is het zo dat er sprake is van een verwachtingskloof. We moeten zeker aandacht vragen voor versterking van de keten. Maar met dit onderzoek willen we ons eerst richten op de prestatiekloof. Want die is er ook.

Ook in de controlestandaarden

We kunnen niet zeggen dat fraude niet in onze portefeuille hoort of dat we niet geëquipeerd zijn om fraude op te sporen. Natuurlijk, het management van de desbetreffende entiteiten moet allereerst verantwoordelijk worden gehouden voor de gepleegde fraude. Maar van de accountant mag worden verwacht dat hij of zij de kans op detecteren zo hoog mogelijk maakt. Dit vraagt om meer kennis van frauderisico's en hoe deze opdoemen in specifieke sectoren en entiteiten. En om uitgebreidere kennis van de klant. Tot in de haarvaten zou ik zo zeggen. Daar kunnen we als accountants meer kennis over opdoen via opleidingen.

Ik wijs hier ook op *Nadere voorschriften controle- en overige standaarden* (NV COS) waar in niet mis te verstane woorden staat dat we er alles aan moeten doen om fraude te detecteren. Lees er ook gerust **de Handleiding Regelgeving Accountancy** op na. Fraude detecteren is dus onze verantwoordelijkheid. Daar kunnen we niet en daar moeten we niet omheen willen. Het is de basis van ons beroep en zo moeten we het ook voelen.

*Laten we de handschoen
als accountants oppakken.
Daar geeft dit rapport al
vele handvatten voor.*

Prestatiekloof

Dit is de reden dat we ons primair moeten richten op de prestatiekloof. Niet de verwachting van de maatschappij op het gebied van fraudedetectie is te groot, maar de prestaties van ons als accountants matchen niet altijd met wat er van ons wordt verwacht. Dan kunnen we wijzen naar de maatschappij, maar dat heeft geen zin. Ik voel er veel meer voor om onze energie te richten op acties die ons dichterbij het daadwerkelijk detecteren van frauderisico's, fraudesignalen en de daadwerkelijke fraude brengen. Klagen dat de verwachtingen te hoog zijn is zinloos en verspilde energie. Laten we de handschoen als accountants oppakken. Daar geeft dit rapport al vele handvatten voor.

Beter beeld

Ik ben sponsor van de werkgroep Fraude vanuit de Stuurgroep Publiek Belang binnen de NBA. Dat wil zeggen de *linking pin* naar de stuurgroep. Vanuit de werkgroep Fraude zijn we al jaren bezig om een goed beeld te krijgen van hoe de accountant met fraude moet en kan omgaan en we hebben daar ook acties op gezet. Dit verkennende rapport, een *oorzakenanalyse fraude*, geeft ons een beter beeld van het waarom van het missen van fraudes. Het helpt ons concrete, verdere stappen te zetten om fraude beter in zicht te krijgen.

Daarbij merk ik op dat een gegevensgerichte controle goed is, maar niet kan zonder het letten op hiaten in processen. Bijvoorbeeld in de AO/IC. Hoe kun je tot betere beheersing van de frauderisico's komen? En waar liggen dan de grootste risico's in een specifieke sector of entiteit? Staar je als accountant kortom niet blind op de gegevensgerichte controle. Weet hoe de organisatie van jouw klant in elkaar zit zodat je de processen zodanig kunt inrichten om fraude beter te kunnen detecteren. Dat biedt eveneens toegevoegde waarde aan de desbetreffende entiteit.

Van elkaar leren

Vanuit de Stuurgroep Publiek Belang en namens alle accountants bedank ik de betrokkenen bij de totstandkoming van dit rapport. Twaalf accountantsorganisaties hebben hun ervaringen met fraude en frauderisico's niet onder stoelen of banken gestoken, maar transparant gedeeld. Voor het grotere doel, het verbeteren van de aanpak van fraude door accountants. De bereidheid om te delen alleen al laat zien dat we veel van elkaars aanpak op het gebied van fraudedetectie kunnen leren. Daarvoor moet wat mij betreft binnen de NBA permanent ruimte komen. Daarnaast gaan we als accountants, als we iets zien dat we niet kennen, vaker samenwerken met specialisten in onze accountantsorganisaties. Denk aan ICT-specialisten, maar ook forensische accountants. Dat neemt onze verantwoordelijkheid niet weg. Die verantwoordelijkheid begint bij nieuwsgierigheid. Alsof je een diepgravende journalist bent die het naadje van de kous wil weten. Waarom is deze post zo ingekleed? Waarom boekt een entiteit in plaats van 20 procent marge zoals branchegenoten 30 procent? Die nieuwsgierigheid brengt ons, zeker als de kennis van zaken op orde is, op het nieuwe niveau waar we heen moeten.

Rob Bergmans, managing partner Audit & Assurance Deloitte en sponsor van de werkgroep Fraude namens de Stuurgroep Publiek Belang.

2. Voorwoord Wim Bartels

Delen en openheid brengen ons verder in fraudedetectie

Maar liefst twaalf accountantsorganisaties - van klein tot groot - en talloze experts op het gebied van fraude deden aan deze verkennende oorzakenanalyse over fraude mee. Zij toonden zich zeer betrokken bij het onderzoek, ook in de wetenschap dat het missen van fraudes het imago van het accountantsberoep hard raakt. Als de accountant niet kan worden vertrouwd, wie dan nog wel, is de maatschappelijke vraag. En daar zit meteen de crux. Stakeholders moeten koste wat kost kunnen bouwen op het getrouwe beeld dat de jaarrekening biedt. Fraudes hakken in op dat beeld. De gedachte was dat de twaalf accountantsorganisaties, geholpen door hun expertise op het gebied van fraude, vanuit hun ervaringen een goed beeld konden geven van de kernoorzaken van het missen van fraude, fraudesignalen en frauderisico's. Dat is gebleken. Dit rapport is een weerslag van hun bevindingen. Die bevindingen zijn weer in een brede groep van stakeholders getoetst. Onder andere experts bij de NBA, bij de Commissie Eindtermen Accountancy, bij de Expertgroep en Kwartiermakers Toekomst Accountancysector en de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

Herkenbaar en inspirerend

We konden in vertrouwelijkheid ervaringen delen op dit gevoelige gebied. Niemand vertelt graag dat hij of zij een fraude heeft gemist bij de controle van de jaarrekening. Daar ben je niet trots op. Maar tegelijkertijd is die openheid o zo belangrijk. Niet alleen om het de volgende keer wel goed te doen, maar ook en vooral om er van accountant tot accountant en organisatie tot organisatie van te leren. De gesprekken waren daarmee herkenbaar en inspirerend. De bereidwilligheid om te delen was groot. Casussen kwamen tot leven. Een accountantsorganisatie die dacht dat een bepaald type fraude bij zijn klanten niet voorkwam, krabde zich toch achter de oren. Hebben we niet iets over het hoofd gezien? Waar moeten we onze detectie verbeteren? De ervaringen konden we verrijken met casussen die in de loop der jaren zijn verzameld door de NBA. Al doende kregen we zo al snel zicht op bijna twintig oorzaken die we hebben kunnen terugbrengen tot de belangrijkste kernoorzaken in dit rapport.

Meer kennis van frauderisico's

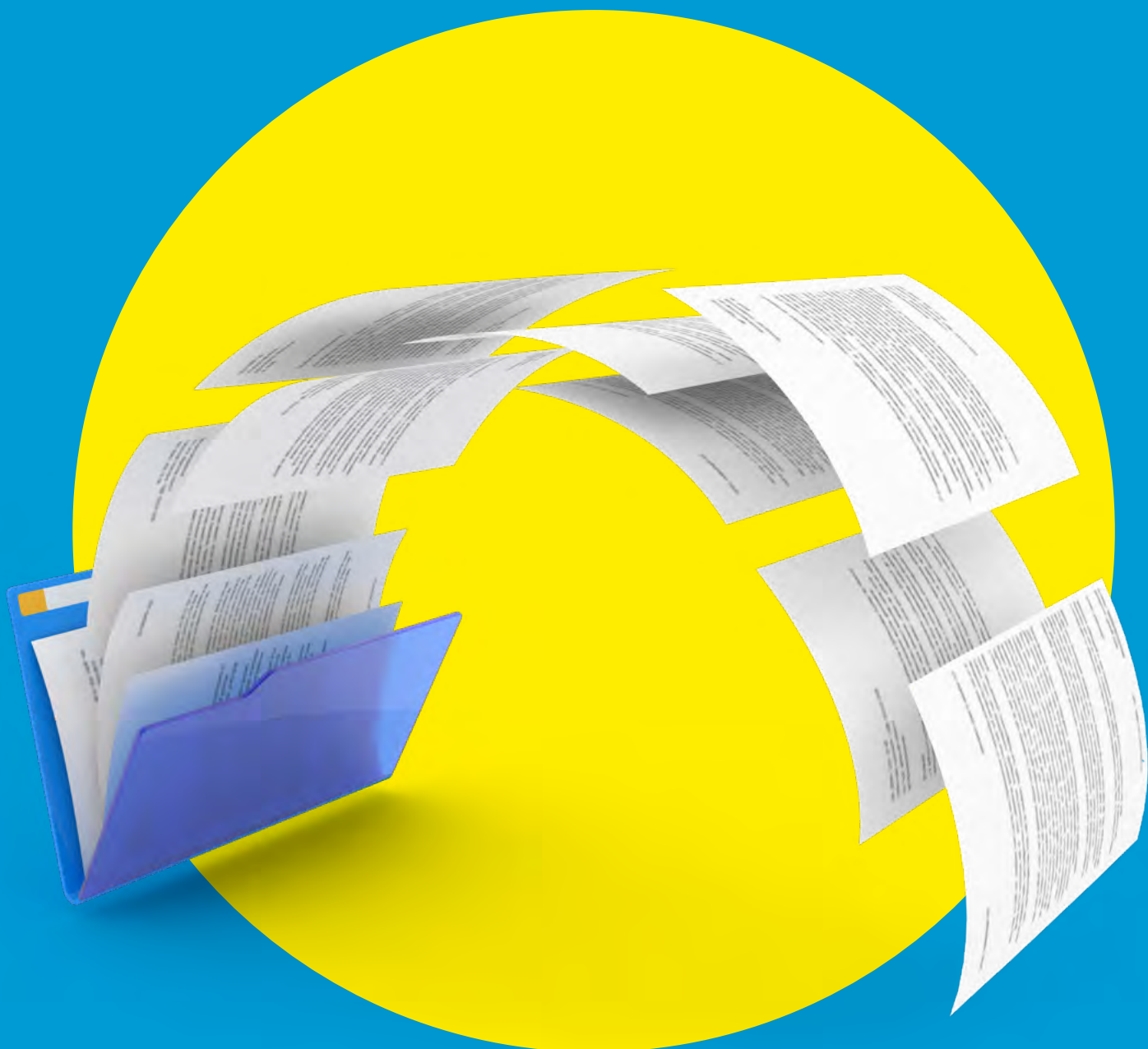
Een belangrijke die er voor mij uitspringt, is dat accountants meer kennis van frauderisico's bij hun klanten op basis van de bedrijfsactiviteiten moeten hebben en daarop ook moeten acteren. Al dan niet met expertise vanuit de accountantsorganisatie over het beheersen van fraudes. Het is overigens niet zo dat accountants het slecht doen of dat ze de afgelopen jaren hebben geslapen. Nee, dat is het niet. Maar we moeten ons nog nadrukkelijker realiseren dat fraudes, ook al komen ze weinig voor, heel veel impact hebben. Op de klant, op de accountantsorganisatie, op alle stakeholders. We moeten fraudes dus aan het licht willen en durven brengen. En krachtig ook. De *good practices* in dit rapport laten zien dat er stappen gemaakt zijn door de accountantsorganisaties, waarbij zij verschillende aanpakken hebben. Daar kunnen ze op basis van dit rapport dus al bij elkaar in de keuken kijken. Daarbij geholpen door de beroepsorganisatie. We moeten binnen de NBA een open en veilige omgeving creëren om fraude-ervaringen met elkaar te delen. Van collega tot collega, van organisatie tot organisatie.

De weg vooruit

Het rapport laat zien waar we kunnen verbeteren, maar ook de weg vooruit. Want met dit rapport eindigt het denken niet, het begint juist pas. In hoeverre heb ik een professioneel-kritische houding ten opzichte van mijn klant? Durf ik mij als accountant uit te spreken? Te escaleren als dat moet? Als de accountant het al niet doet, wie dan wel? Dat vraagt om dieper graven naar de waarheid bij de klant. Klopt het businessmodel? Hoe zit het überhaupt in elkaar? In de gesprekken kwamen dat soort vragen ook naar voren. Het niet voor zoete koek aannemen wat de klant aandraagt, maar doorvragen is belangrijk om fraudesignalen op te vangen. In die zin deden de diepgaande gesprekken over fraude de kennis over fraude en fraudesignalen ook al goed. Het bewustzijn dat het missen van fraudes door de accountant een probleem is, groeit door dit soort gesprekken. Kortom, de *good practices* en de lessen in dit rapport zijn een goed vertrekpunt om volgende stappen te zetten. Want *eye openers*, daar kunnen we er op het gebied van fraude niet genoeg van hebben.

Wim Bartels, extern adviseur verkennende oorzakenanalyse fraude

*Delen en openheid brengen
ons verder in fraudedetectie*

3. Samenvatting rapport

Rol van de accountant, good practices en oorzaken

De Stuurgroep Publiek Belang, een samenwerkingsverband tussen vertegenwoordigers van vergunninghoudende accountantsorganisaties en de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) voerde op suggestieverzoek van de *Kwartiermakers Toekomst Accountancysector* een verkennende analyse van de onderliggende oorzaken voor het missen van fraude en frauderisico's uit.

In totaal namen vertegenwoordigers namens twaalf accountantsorganisaties deel aan de verkennende fase van de oorzakenanalyse.

Rol van de accountant

Volgens de deelnemers, en in lijn met standaard 200 en 240, is de rol van de accountant dat hij/zij:

- aandacht besteedt aan de beheersing van frauderisico's door de klant zelf. Dit om fraudes te voorkomen en de kans op ontdekking in de entiteit zelf te verhogen;
- de risicoanalyse en -uitvoering van de controle zo inricht dat materiële afwijkingen in de verantwoording als gevolg van fraude (en fouten) worden ontdekt. Voor zover dit niet door de entiteit zelf gebeurt;
- adequate opvolging geeft aan signalen van fraude. En bij niet-materiële fraudes juist beoordeelt of het inderdaad een op zichzelf staande niet-materiële fraude is of wél een indicatie van een materiële afwijking in de verantwoording als gevolg van fraude die adequate opvolging behoeft.

Good practices

Het is niet zo dat er de afgelopen jaren nog helemaal niets is gebeurd. Onze verkennende analyse kent veel *good practices* die zijn opgenomen in hoofdstuk 6: Lessen en good practices. Deze good practices kunnen een goede kapstok vormen. De sector kan daarmee de aandacht voor fraude te verstevigen.

Wat zijn de oorzaken voor het missen van fraude en frauderisico's?

De volgende oorzaken zien toe op de rol van het individu en het team, de accountantsorganisaties en op de rol van de keten:

- Onvoldoende bewustzijn vanuit de maatschappelijke 'frauderol' van de accountant.
- Minder professioneel-kritische houding dan noodzakelijk is.
- Onvoldoende kennis van wat fraude is vanuit de praktijk.
- Onvoldoende kwaliteit van frauderisicobeoordeling, aanpak en uitvoering.
- Andere belangen prevaleren boven noodzakelijke kritische houding.
- Aandacht voor fraude is niet geborgd in een integrale benadering en aanpak.
- De rol en verantwoordelijkheid van spelers in de keten om fraude effectief te detecteren en bestrijden wordt niet altijd gevoeld.

Samenhang

Ook komt in dit rapport de samenhang met de oorzaken genoemd in het **Rapport oorzakenanalyse Continuïteit** naar voren. Zowel ten aanzien van de rol van het team en individu, de accountantsorganisatie en de ketenverantwoordelijkheid blijken er matches te zijn met de oorzakenanalyse **Continuïteit** (zie hoofdstuk 7: belangrijkste thema's en oorzaken).

4. Aanleiding en opzet verkennend onderzoek

Fraude kan afwijkingen van materieel belang opleveren

Redelijke mate van zekerheid

De verkennende oorzakenanalyse gaat vooraf aan een uitgebreid en diepgaand onderzoek door de Foundation for Auditing Research onder leiding van prof. dr. Jan Bouwens.

Opzet verkennende fase 1

Wie namen er deel?

De verkennende fase is uitgevoerd door de NBA. De NBA heeft alle oob-accountantsorganisaties en een aantal niet-oob-accountantsorganisaties op grond van omvang en/of deelname aan de Werkgroep Fraude gevraagd deel te nemen.

In totaal namen vertegenwoordigers namens twaalf accountantsorganisaties deel. De vertegenwoordigers zijn betrokken bij de aanpak van frauderisico's vanuit rollen bij de afdeling vaktechniek, vanuit forensische expertise of compliance of vanuit de verantwoordelijkheid om oorzakenanalyses bij de accountantsorganisatie uit te voeren.

Wat was de aanpak?

De analyse bestond uit het opvragen en het analyseren van documentatie over *oorzakenanalyses* van de accountantsorganisaties (voor zover beschikbaar), interviews met de vertegenwoordigers van de oob-accountantsorganisaties en bijeenkomsten met de oob- en de niet-oob accountantsorganisaties. Tijdens de bijeenkomsten bespraken deelnemers onder andere op basis van een fraudecasus van hun accountantsorganisatie wat de *oorzaken* zijn en zijn de *oorzaken* gerangschikt naar beoordeeld belang.

Vervolgstappen en rapportering

De uitkomsten van deze fase 1-verkennende analyse zijn teruggekoppeld aan de deelnemers aan het onderzoek en vervolgens aan de stuurgroep Publiek Belang en het Niet-oob-platform. In een werksessie met deelnemers, de NBA en de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA) vertaalden we gezamenlijk de thema's uit de oorzakenanalyse naar interventies. Het is aan de Werkgroep Fraude om, onder leiding van de Stuurgroep Publiek Belang en in samenwerking met de NBA, de vertaling te maken naar de NBA-fraude-agenda 2022 en verder.

De slotrapportage overlegden en bespraken we met de Autoriteit Financiële Markten, de expertgroep en de Kwartiermakers Toekomst Accountancysector. De uitkomsten bieden input voor het fase twee-onderzoek dat de Foundation for Auditing Research oppakt onder leiding van prof. dr. Jan Bouwens.

5. Context fraude

Aandacht voor fraude en frauderisico's in de hele keten

In welke context moeten we ons verkennende onderzoek zien? Wat heeft de accountant met fraude en frauderisico's? In dit hoofdstuk nemen we een aanloop naar de lessen en good practices van het volgende hoofdstuk.

Verhulde samenspanning

Fraudes (waaronder corruptie) zijn verhuuld en gaan vaak gepaard met samenspanning. Daardoor is het niet mogelijk dat alle fraudes (tijdig) worden ontdekt, door accountants of door de entiteit zelf. In de praktijk komen de meeste fraudes logischerwijs aan het licht door meldingen vanuit de entiteit zelf. Soms gebeurt dit door klokkenluiders. In andere gevallen doordat medewerkers in de gecontroleerde entiteit, die anders dan de accountant dagelijks bij de entiteit zijn betrokken, opvallende transacties zien. In een beperkt aantal gevallen wordt een fraude door accountantscontrole achteraf gedetecteerd.

Spelers in de keten

Bij het voorkomen van fraudes en het herkennen van frauderisico's is het belangrijk dat alle spelers in de keten aandacht hebben voor (de risico's van) fraude en maatregelen ter voorkoming treffen. Dit geldt allereerst voor de entiteiten - inclusief interne accountants, management en interne toezichthouders - waar de primaire verantwoordelijkheid en het grootste belang voor het herkennen en adequaat reageren op fraude ligt. Daarnaast ook voor opstellers van verslaggevingsregels, accountantsorganisaties, de beroepsorganisatie NBA en de toezichthouder.

Aantal fraudes beperkt, maar ze hebben een grote maatschappelijke impact

In Nederland voeren accountants per jaar ongeveer twintigduizend wettelijke controles uit. Het aantal (vermoedens van fraude) is - naar wij van de deelnemers hebben vernomen - heel beperkt. Zoals het behoort te zijn bij een goed werkende *governance*, wordt het grootste deel van de fraudes in entiteiten opgelost en gecorrigeerd. In de praktijk van de deelnemers aan de verkenning blijkt dat

het merendeel van gemelde fraudes door accountants-teams niet-materieel is in het licht van de jaarrekening. Dit alles neemt niet weg dat fraudes publicitair en maatschappelijk gezien geregeld aandacht krijgen. Onder meer vanwege de invloed die ze hebben op het vertrouwen in entiteiten en het werk van de accountant.

Kans op ontdekking verhogen

Met deze context in het achterhoofd, is de rol van de accountant volgens de deelnemers, en in lijn met standaard 200 en 240, onder meer dat hij/zij :

- Aandacht besteedt aan de beheersing van frauderisico's door de klant zelf om fraudes te voorkomen en de kans op ontdekking in de entiteit zelf te verhogen.
- De risicoanalyse en -uitvoering van de controle zo inricht dat materiële afwijkingen in de verantwoording als gevolg van fraude (en fouten) worden ontdekt. Voor zover dit niet door de entiteit zelf gebeurt.
- Adequate opvolging geeft aan signalen van fraude. En bij niet-materiële fraudes juist beoordeelt of het inderdaad een op zichzelf staande niet-materiële fraude is. Of wél een indicatie van een materiële afwijking in de verantwoording als gevolg van fraude die adequate opvolging behoeft.

Naast het correct toepassen van de controlestandaarden past bij de uitvoering van de controle de nodige *professional judgment* door de accountant.

Verschillen tussen oob- en niet-oob

In de verkenning bleek dat er bij fraude en frauderisico's verschillen bestaan tussen oob- en niet-oob accountantsorganisaties. Die hebben onder meer te maken met de impact van de fraude in de media en publieke opinie.

Een niet-oob-accountant heeft een veelal directere relatie met de klant, waardoor er ook directer kan worden geïntervenieerd op niet-integer gedrag. Ook kenmerkt de klant zich vaker door een zwakkere administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB). Uit de verkenning kwam naar voren dat ook zaken tijdens de controle worden gecorrigeerd. Of niet werden meegenomen in het aantal vermoede fraudes. Bijvoorbeeld correcties in verslaggeving. Daarbij is overigens niet altijd sprake van een bewuste fout. Op dit moment is het niet transparant hoeveel vermoede fraudezaken accountants behandelen. Met de in te voeren Audit Quality Indicators wordt dit in de toekomst wel bekend.

Samenhang met andere onderwerpen

De afgelopen jaren zijn *oorzakenanalyses* gebruikelijker geworden. Bijvoorbeeld naar aanleiding van reviews door de toezichthouder. Voor deze verkennende analyse hebben we fraude geïsoleerd beschouwd. Echter, het werd duidelijk uit de gesprekken en ook uit vergelijking met **de oorzakenanalyse voor continuïteit** dat er overlap bestaat tussen de verschillende gebieden. Het is wenselijk en waardevol de oorzaken in samenhang te beschouwen wanneer we de agenda voor verdere verbetering vormen.

Duiding uitkomsten

Het is belangrijk om te benoemen dat de oorzaken die in deze analyse worden genoemd specifiek gaan over de situaties waarin fraude(risico's) niet of te laat zijn gesignaleerd. Ze zeggen dus niet iets over de algemene kennis, houding of gedrag van 'de accountant' en we kunnen deze dus niet generaliseren. De uitkomsten van deze verkennende analyse zijn gebaseerd op beperkt onderzoek. Zowel in omvang (twaalf deelnemende accountantsorganisaties) als in diepgang (voornamelijk interviews en gesprekken, geen dossierreview). De uitkomsten zien we als de professionele inschatting van de individuele deelnemers op basis van hun (veelal langjarige) ervaring. Ze hoeven dus geen weerspiegeling te zijn van standpunten van de accountantsorganisatie.

*Doordat fraudes zijn verhuld
is het niet mogelijk dat alle
fraudes worden ontdekt door de
accountant of de entiteit zelf*

6. Lessen en good practices

Van vaktechnische ondersteuning tot aan gestructureerde oorzakenanalyses

Van vaktechnische ondersteuning tot aan gestructureerde oorzakenanalyses. Wat doen de accountantsorganisaties nu al en waar kunnen we van elkaar leren?

Mede gedreven door de externe en publieke aandacht voor fraude(risico's), hebben accountants de afgelopen jaren op meerdere vlakken de aandacht voor fraude vergroot. De aandacht is daarbij enerzijds verschoven van het oplossen in het team naar organisatorische, gespecialiseerde ondersteuning. Anderzijds wordt steeds meer een casusgedreven aanpak – al dan niet met oorzakenanalyse achteraf – omgezet in preventieve maatregelen om de accountants in de accountantsorganisatie beter toe te rusten. De stadia van ontwikkeling van de preventieve maatregelen verschillen tussen de accountantsorganisaties. Zo is bijvoorbeeld de inzet van forensische expertise en auditsupport nog niet bij alle oob- en niet-oob-accountantsorganisaties voorhanden.

Good practices

Onze verkennende analyse kent veel *good practices*. Onderstaand een overzicht van een aantal veelgenoemde of specifieke acties die accountantsorganisaties de afgelopen jaren namen. Sommige zaken zijn op opdrachtniveau en anderen op het niveau van de accountantsorganisatie.

1. Good practices op casusniveau

Vaktechnische ondersteuning

(fraudedesk, incident gedreven oorzakenanalyse, audit support)

De meeste accountantsorganisaties hebben vaktechnische ondersteuning op opdrachtniveau ingeregeld. Die gaat van casusgericht onderzoek tot een fraudepanel. Een fraudepanel biedt kennis en ondersteuning aan accountants in de praktijk om vermoedens en aanwijzingen van fraude te bespreken en controleteams te ondersteunen, ervaringen uit andere casussen in te brengen en analyses op de (afgewikkelde) casussen uit te voeren.

Consultatieplicht/fraudedesk

Het instellen van verplichte consultatie zorgt ervoor dat de accountantsorganisatie zoveel mogelijk relevante casussen centraliseert en effectief kan ondersteunen. Verplichte consultatie is niet bij alle accountantsorganisaties ingevoerd: er zijn varianten die inzetten op ondersteuning en ontzorgen van controleteams en zelfs meegaan naar de klant. Of varianten die adviseren, maar de verantwoordelijkheid primair bij het controleteam laten.

Auditsupport

Een aantal accountantsorganisaties gebruikt forensische expertise om auditteams uit te dagen in de risicoanalysefase. En/of om het team te ondersteunen in de uitvoering van de controle. Ook vindt forensisch onderzoek plaats bij een vermoeden van fraude. Daarbij tekenen we aan dat dit waardevol is op specifieke onderdelen van het accountantswerk. Echter, zowel vanwege de wijze waarop fraude wordt ontdekt als ook vanwege de beschikbare forensische capaciteit in Nederland, is dit niet een algeheel werkende oplossing.

2. Overkoepelende good practices op organisatie- en governance-niveau

Integratie in opleiding

Op verschillende manieren besteden accountantsorganisaties aandacht aan fraude en frauderisico's in interne opleidingen. Dit gebeurt meestal in de vorm van specifieke sessies tijdens conferenties waarin accountants interne educatie krijgen over kwaliteitsbewaking.

Laagdrempelig melden van (een vermoeden van) fraude

Het belang van laagdrempeligheid om (vermoedens van) fraude te melden kwam uitgebreid naar voren in de verkenning. Enkele accountantsorganisaties benoemden

hun inspanningen om de drempel te verlagen door meldingen te belonen. Bijvoorbeeld door deze expliciet aandacht te geven in interne communicatie of door externe accountants die hadden te maken met een casus het podium te bieden en ervaringen te laten delen.

Juiste steun en prikkels vanuit de accountantsorganisatie

In het verlengde van de erkenning van meldingen noemen accountants het wegnemen van de prikkels die melden in de weg kunnen staan. Het gaat bijvoorbeeld om de extra niet-declarabele urenbesteding bij een melding van fraude of een vermoeden van fraude. Daarnaast kwam het aspect van onvoldoende beschikbare capaciteit ter sprake. Ook benadrukten enkele deelnemers het belang van steun van de beleidsbepalers, de tone at the top. Belangrijk is dat een individu zich bij een incident gesteund voelt in de accountantsorganisatie en door het bestuur. In plaats van dat hij of zij er alleen voorstaat. Die steun kan zo ver gaan als het persoonlijk instappen van een beleidsbepaler in een casus als er spanning met de klant ontstaat en de bereidheid van beleidsbepalers om de klantrelaties op te zeggen.

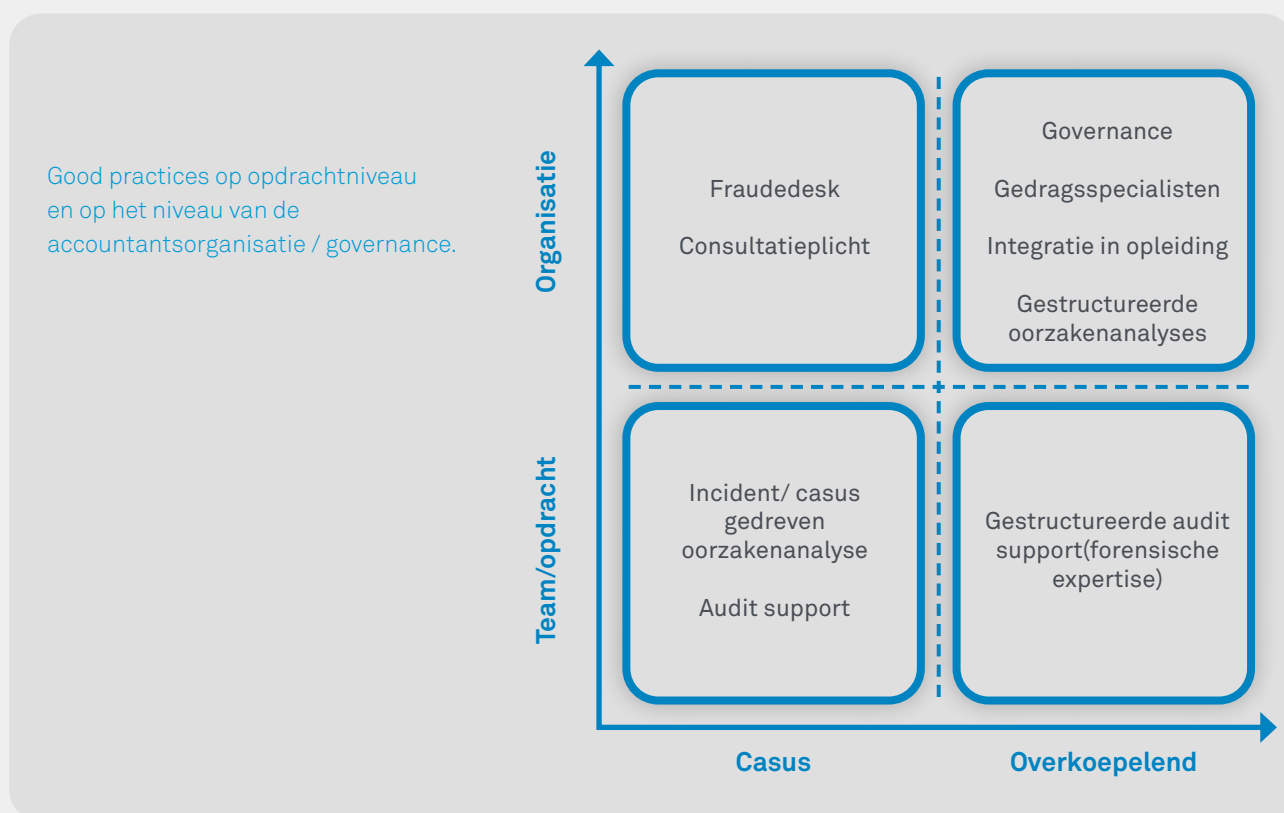
3. Good practices van oorzakenanalyses

Centrale verzameling van casusmateriaal en delen van uitkomsten

De centrale verzameling en behandeling van casussen zorgt ervoor dat een accountantsorganisatie de oorzaken kan verzamelen en breed kan delen met de accountantspraktijk. Bijvoorbeeld in de vorm van nieuwsbrieven, via specifieke fraudetrainingen, via bespreking tijdens reguliere overleggen of via intranet. Deze centrale analyse is niet bij alle accountantsorganisaties voorhanden.

Geregelde oorzakenanalyses

Enkele accountantsorganisaties voeren op een meer gestructureerde basis oorzakenanalyses uit. Deze kunnen ook een inhoudelijke, vaktechnische en gedragsmatige component hebben. De inschakeling van gedragsspecialisten door één van de deelnemers zorgde ervoor dat vooral zaken als teamdynamiek en professioneel-kritische instelling betere aandacht krijgen. Ook heeft één van de deelnemers met hulp van een extern bureau gestructureerde oorzakenanalyses uitgevoerd op de aanpak van fraude in de controle en in een bepaalde marktsector. Deze accountantsorganisatie heeft een speciaal team om dergelijke oorzakenanalyses op continue basis uit te voeren.

7. Belangrijkste thema's en oorzaken

Oorzaken individu, team, accountantsorganisatie én ecosysteem

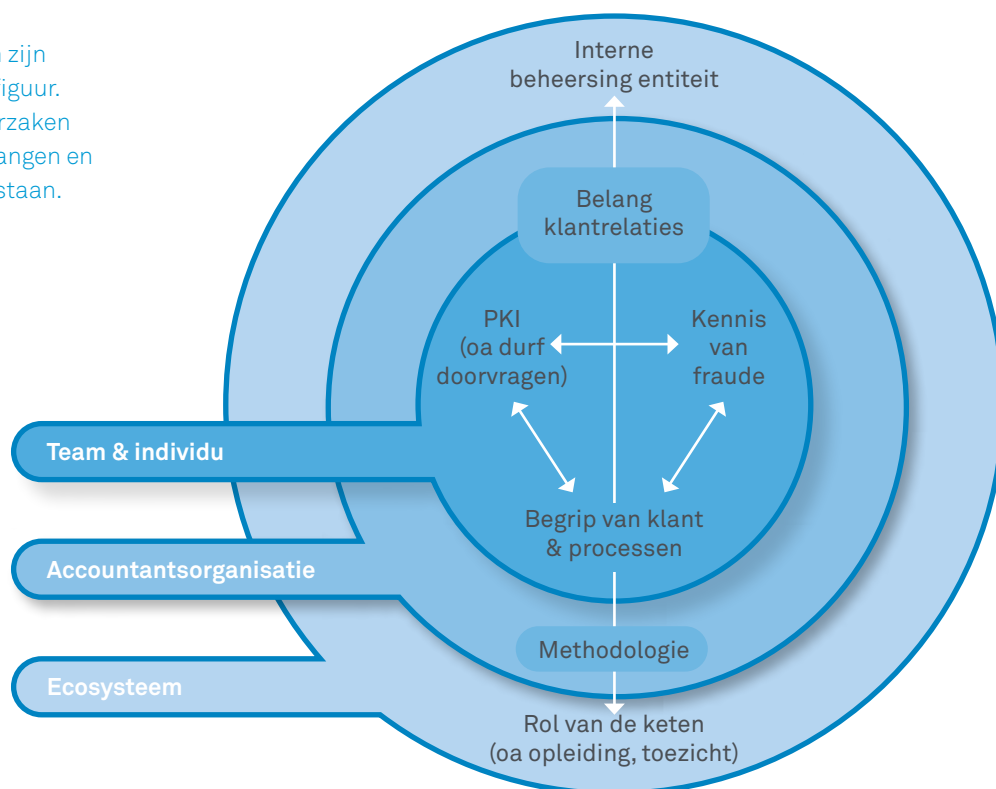
In dit hoofdstuk behandelen we de oorzaken voor het missen van fraude of frauderisico's. Die oorzaken liggen op de niveaus van het individu, het team én de accountantsorganisatie. Daarnaast speelt ook het ecosysteem, oftewel de keten waarin de accountant werkt, een rol.

De oorzaken en thema's die spelen bij de behandeling van fraude(vermoedens) geven we weer in verschillende schillen in het totale systeem van spelers. De uitwerkingen zijn specifiek beschreven voor de situaties waarin de accountant fraude niet of niet tijdig ontdekt of opvolgt. Het belang van de klantrelatie speelt zowel op het niveau van teams als op het niveau van de accountantsorganisatie en tonen we overlappend.

De belangrijkste oorzaken zijn weergegeven in bijgaand figuur. Het figuur toont dat de oorzaken steeds onderling samenhangen en dus niet ieder op zichzelf staan.

1. Minder professioneel-kritische houding dan noodzakelijk is

Accountants hebben een belangrijke maatschappelijke rol bij fraude. Zijn ze zich hiervan wel voldoende bewust? Signaleren en adresseren van materiële afwijkingen als gevolg van fraude vraagt om specifieke kwaliteiten en een kritische grondhouding van de accountant. De kwali-

teit van de taakuitvoering kan variëren en kan afhankelijk zijn van de persoonlijke aanleg, intrinsieke motivatie of affiniteit van de accountant met het thema. Meer of minder aanleg, affiniteit en intrinsieke motivatie heeft effect op competenties, kennis, vaardigheden, angst en onzekerheid om te handelen bij (een vermoeden van) fraude. De deelnemers onderkennen daarbij de rol van de individuele accountant en de teamdynamiek.

Kritische grondhouding niet altijd waargemaakt

Van accountants en controleteams wordt een professioneel-kritische houding verwacht ten opzichte van frauderisico's, fraudesignalen en het effect op de uitvoering van de controle. Dat maken de accountants in de praktijk niet altijd waar. Dit heeft tot gevolg dat de accountants en controleteams, afhankelijk van de aanleg, affiniteit en motivatie:

- de waarom- of ik begrijp het niet-vraag niet altijd (durven te) stellen;
- niet altijd doorvragen, valideren en reflecteren;
- zich mede door biases onvoldoende bewust zijn van fraudesignalen of deze wegredeneren;
- niet altijd bestand zijn tegen inherente spanning en druk die in het controleproces kan ontstaan, al dan niet uitgeoefend door de klant, in teamverband of vanuit de accountantsorganisatie. Ze kunnen dan andere belangen laten prevaleren boven de noodzakelijke kwaliteit.

Teamdynamiek

Ook kan de teamdynamiek een rol spelen en invloed hebben op de professioneel-kritische instelling in de uitvoering van de controle. Bijvoorbeeld door:

- onvoldoende tegenspraak in het controleteam, onvoldoende sectorervaring en onvoldoende senioriteit in het team;
- vertrouwdsheid van de eindverantwoordelijke externe accountant met de klant waardoor bijvoorbeeld bevindingen van teamleden niet serieus worden afgehandeld;
- groepsaudits met senioriteitsverschillen tussen de executives, afstand tot en onbekendheid met buitenlandse culturen en gewoonten, waardoor interpretatieverschillen optreden en druk kan ontstaan. Bijvoorbeeld over de afronding van de controle of het inhoudelijk accepteren en steunen op onderbouwingen.

2. Onvoldoende kennis van wat fraude is vanuit de praktijk

In de praktijk blijkt dat de accountant fraude beter kan ontdekken vanuit een directe en relevante ervaring met vermoedens of aanwijzingen van fraude. Deze ervaring, bijvoorbeeld over het herkennen van fraudepatronen, is in de praktijk maar beperkt beschikbaar, zowel bij de individuele accountant als bij teams.

Niet materieel

De accountant heeft onvoldoende ervaring met materiële fraude en mist daardoor signalen en wijziging van gedragingen die duiden op (mogelijke) materiële fraude. De meeste fraudes of onregelmatigheden zijn niet materieel voor de jaarrekening of starten klein en daarmee hebben teams de meeste ervaring. Door het gebrek aan ervaring beoordeelt de accountant de situaties niet altijd in het juiste perspectief van de frauderisicoanalyse. Ook mist de accountant bijvoorbeeld tijdige herkenning van veranderingen en gedragingen in de context van de klant, diens activiteiten of de business rationale onder opvallende zaken.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Voor iedere accountant geldt dat het belangrijk is om bij te blijven met maatschappelijke ontwikkelingen en verwachtingen. Naast de programma's van individuele accountantsorganisaties is er nu geen gestructureerde, periodieke update over actualiteiten, maatschappelijke ontwikkelingen, een professioneel-kritische instelling en 'zeg wat je ziet'. Terwijl accountants zich daardoor wel kunnen blijven ontwikkelen op het gebied van fraude. Deze gestructureerde, periodieke update speelt niet alleen voor de openbare accountant maar vanuit de ketenverantwoordelijkheid ook voor de accountants die werkzaam zijn in interne functies bij entiteiten.

3. Begrip en diepgaande kennis van de klant en processen

Entiteiten worden complexer en de snelheid en impact van ontwikkelingen neemt toe. Hierdoor is het belang van inleving in de klant en het opdoen van diepgaande kennis en bijbenen van de ontwikkelingen groot.

Onvoldoende kwaliteit van frauderisicobeoordeling, aanpak en uitvoering

Voor adequate en professionele oordeelsvorming over frauderisicofactoren en frauderisico's is diepgaande ken-

nis van de AO/IB van de entiteit en de (administratieve) processen cruciaal. Net als kennis van de beoordeling van de cultuur en de integriteit van de (spelers in de) entiteit. Bij de cases waar het mis is gegaan wordt het gebrek aan relevant inzicht in en kennis van de gecontroleerde entiteit gezien als een breed geïdentificeerde oorzaak. Vaak ook een gevolg van teamwissels waardoor kennis over de klant verwatert. Dat heeft gevolgen voor de kwaliteit van de risicobeoordeling en de aard, omvang en diepgang van de controleaanpak van de accountant.

Compliance-druk

Accountants ervaren compliance-druk. Die leidt ertoe dat accountants en teams handelen vanuit een strak ingeregeld controleproces dat goed wordt doorlopen en een hoogwaardig dossier oplevert. Zonder de inhoud goed te valideren en de impact ervan te herkennen en te adresseren. Deze sterke compliance-focus gaat ten koste van het anticiperen op ontwikkelingen en veranderingen in de entiteit en vertaling daarvan naar risicoanalyse en controleaanpak.

Groepscontrole versus mkb

De grotere afstand tot en gebrek aan kennis op bedrijfsonderdeelniveau heeft effect op de kwaliteit van de frauderisicoanalyse. In het mkb daarentegen heeft de accountant in het algemeen een sterke vertrouwensrelatie met de klant omdat de accountant dicht bij de entiteit zit en daardoor veel kennis van de entiteit heeft. Dit is een pré, maar het kan ook gevolgen hebben voor de onafhankelijke en kritische houding van de accountant. Bijvoorbeeld door druk die kan ontstaan vanuit de klant of een bias. Die bias kan zijn dat er zoveel kennis van de klant is dat fraude niet wordt gezien of wordt weggeredeneerd.

4. Andere belangen prevaleren over noodzakelijke kritische houding

Accountantsorganisaties zijn, ingegeven door schaarste op de arbeidsmarkt, strenger gaan acteren in de beoordeling van de klantenportefeuille. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar bij de (jaarlijkse) klantacceptatie. Desondanks wordt het behoud van de goede klantrelatie mede als oorzaak aangedragen voor het adequaat handelen bij fraude of het niet tijdig ontdekken van fraude. Dit kan de kritische houding van een controleteam of verantwoordelijke externe accountant in de weg staan.

Tone at the top en tone of voice

De *tone at the top* van de accountantsorganisatie is niet altijd in overeenstemming met de praktijk, *the tone of voice*, waardoor klantbelangen op individueel niveau prevaleren boven het organisatiebelang van een kwalitatief goede controle. Onderkende oorzaken zien onder meer toe op de onveilige omgeving, waarin het *not done* is fouten te maken of te melden. Ook kan druk op de financiële performance en aandacht voor het klantbelang spanning met zich meebrengen. Bijvoorbeeld in de afronding van controles onder tijdsdruk of structureel te krappe deadlines. Dan vergt het moed en overtuiging om op door te pakken omdat uitkomsten qua tijdsplanning en budgetdruk ongewis kunnen zijn. Maar ook door onvoldoende personele capaciteit op basis van relevante risicoprofielen kan fraude worden gemist.

5. Integrale aanpak en regie op fraude in het controleproces

We vragen aandacht voor een meer integrale aanpak en regie op het thema fraude in het controleproces. Daarin is aandacht voor fraude van begin tot einde van de controle geborgd in het doen en laten van de accountant. Vanuit de focus dat de controle zich richt op het uitsluiten van materiële afwijkingen in de jaarrekening als gevolg van fraude en fouten. De accountant beleeft en voert de controle niet altijd uit op deze manier. Daardoor kan de aandacht voor frauderisico's als lastig worden ervaren en moeilijk te 'verkopen' aan de klant. Dit komt bijvoorbeeld ook tot uitdrukking nu accountants over fraude moeten rapporteren.

Data-tools inzetten

Wat betreft methodes vragen we aandacht voor meer gerichte inzet van *data analytics tooling* voor de planning van de controle en het herkennen van fraudepatronen bij klanten. De professioneel-kritische instelling, fraudekennis en -ervaring én de specifieke kennis van de klant zijn voorwaarden voor het effectief inzetten van datage-reedschappen. Ook kan sprake zijn van (kennis)achterstand op het gebied van *tooling* en het adequaat bijbenen en doorgronden van systemen van klanten. Daarbij kan complexiteit van aanlevering of overdracht van data door klanten als een belemmering werken voor het gebruik van *data analytics tooling*.

*Signaleren en detecteren van
frauderisico's en vermoede fraude
vraagt om een van nature kritische
grondhouding*

Financiële stromen

De insteek en uitvoering van de controle is in het algemeen gericht op de getrouwheid van standen. Hierdoor heeft de accountant niet altijd voldoende oog voor de financiële stromen in de administratie. Zo kunnen opmerkelijke transacties en frauduleuze uitstroom van middelen worden gemist. Ook ervaren accountants beperkingen bij de beschikbaarheid van het juiste detailniveau aan betaalinformatie vanuit banken. En daarbij speelt ook of en in hoeverre de accountant optimaal gebruikmaakt van de beschikbare controlemiddelen en -methoden.

Onvoldoende diepgang

Door onvoldoende diepgang van dossierreview en reflectie mist de accountant fraudesignalen of volgt hij of zij deze niet adequaat op. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij reviews. Dan vindt onvoldoende verificatie van onderliggende dossierstukken plaats. Met opdrachtgerichte kwaliteitsbeheersingsmaatregelen moeten accountant-organisaties dit kunnen voorkomen.

6. Interne beheersing in de entiteit: rol van de keten

De verantwoordelijkheid van spelers in de keten is ook belangrijk om fraude effectief te detecteren en bestrijden. Het gaat dan onder andere over de rol van opstellers van de jaarrekeningen, de opleiding, de beroepsorganisatie NBA, de toezichthouder en ook de opsporingsketen.

Opleiding en competentieontwikkeling

Het maatschappelijk verkeer verwacht dat de accountant fraude zowel detecteert als rapporteert. In de opleiding en ondersteuning door de NBA mist structurele focus om accountants bewuster te maken van de maatschappelijke rolinvulling van fraude en verbetering van

het ecosysteem. De beroepsorganisatie kan accountants beter ondersteunen en faciliteren, bijvoorbeeld op gebied van competentieontwikkeling, houding, gedrag, communicatie en uitwisseling en gebruik van slimme tools. De opleiding en permanente educatie is veelal vaktechnisch, methodologisch en controletechnisch ingestoken. Deze is beperkt gericht op cultuur en gedragscomponenten en een professioneel-kritische instelling. Hierdoor is bijvoorbeeld de aandacht voor soft controls in de controle-aanpak en -uitvoering nog zeer beperkt.

Kwaliteit van interne beheersing

De kwaliteit van de AO/IB is een randvoorwaarde voor het voorkomen en signaleren van fraude door de entiteit. De accountant heeft een belangrijke rol om de klant of *those charged with governance* (TCWG) te wijzen op het belang van goede kwaliteit en effectiviteit van de AO/IB. De accountant moet positief bijdragen aan het verbeterpotentieel. Verbeteringen in de interne beheersing kunnen ertoe bijdragen dat de entiteit meer alert signaleert en handelt. Vanuit de NBA is meer support nodig voor de accountant zodat hij of zij deze rol kan vervullen. Daarnaast heeft de NBA een belangrijke rol om de noodzakelijke randvoorwaarden in het ecosysteem aangescherpt te krijgen. Dat kan door de dialoog aan te gaan met de opstellers en gebruikers van financiële overzichten.

Toezichtvisie

Accountants onderkennen compliance-druk vanuit de toezichthouder waarbij het volgens accountants vooral draait om de (formalistische) inhoud van het controle-dossier. Om daarmee de toezichthouder tevreden te stellen. Verbreding van de toezichtvisie en -insteek, met óók focus op de klant en de frauderisicoanalyse door de toezichthouder, stimuleert de accountant positief.

7. Oorzaken vertonen samenhang

Oorzaken in geval van tekortkomingen ten aanzien van fraude vertonen nauwe samenhang

De oorzaken van tekortkomingen bij fraude vertonen ook samenhang met de **Oorzakenanalyse naar continuïteit**. Deze samenhang kwam naar voren ten aanzien van de volgende onderwerpen:

- biases en situaties van zelfoverschatting van de accountant, waarbij de accountant meegaat in de beleving door de klant. Dit kan leiden tot een te positief beeld en accepteren van positieve aannames over continuïteit of het wegredeneren van frauderisico's of fraudes;
- het ontbreken van diepgaande kennis van de klant en kritische reflectie op het totaal;
- het ontbreken van een kritische grondhouding die leidt tot een integrale benadering en aanpak gericht op fraude en continuïteit;
- verschillende belangen en aandacht voor fraude en continuïteit tussen opstellers en accountants.

8. Mogelijke interventies

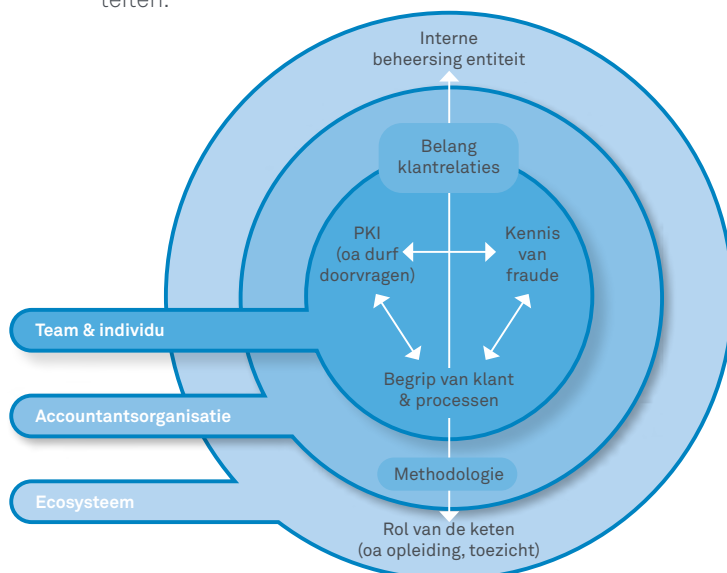
Van zes thema's naar fraude-interventies

Uit de verkennende oorzakenanalyse fraude kwamen zes thema's naar voren die de beroepsgroep wil adresseren.

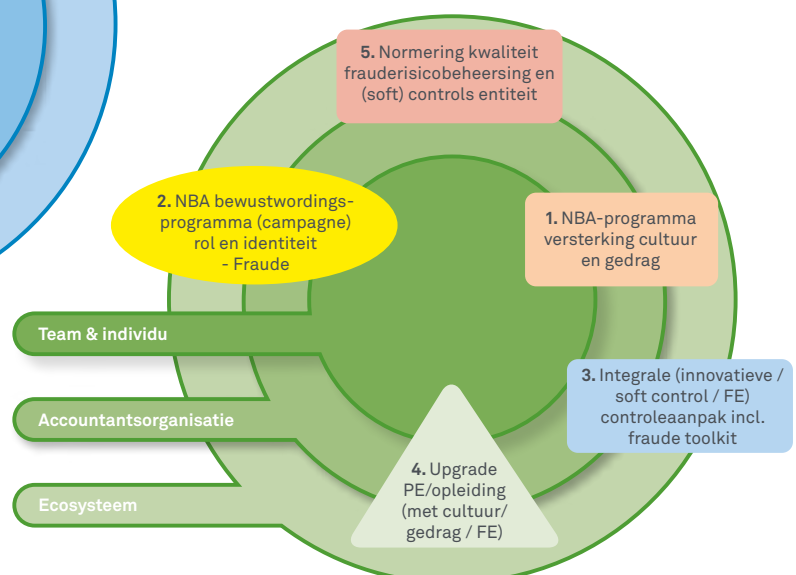
De verkennende oorzakenanalyse fraude komt tot een veelheid aan oorzaken. Die hebben teruggebracht tot zes kernoorzaken:

- voor de accountant zelf betreffen die de professioneel-kritische instelling, kennis over fraude en begrip van de sector, de entiteit en de processen;
- voor de accountantsorganisatie gaat het over de controlemethode en de invloed van klantrelaties;
- daarnaast gaat het in het ecosysteem om de kwaliteit van de interne beheersing bij de gecontroleerde entiteiten.

Om deze en de andere oorzaken aan te pakken is een samenspel van maatregelen nodig. Uit de aangeleverde en besproken oorzaken maken wij op dat een aantal oorzaken om fundamentele verandering vragen en dus niet met een kortetermijnproject zijn op te lossen. De maatregelen zijn daarom niet te zien als het eindpunt. Ze zijn vooral een oproep om continu aandacht voor fraude te verankeren in de professie en te borgen in gedrag. Inclusief opleiding en cultuur. De maatregelen moeten we in samenhang met elkaar zien en waar mogelijk tevens in samenhang met het thema continuïteit.

De thema's vanuit de verkennende fraude-oorzakenanalyse en de eerste verkenning van interventies.

De maatregelen die de meeste impact kunnen hebben op de effectiviteit van het voorkomen en die het detecteren van fraude door accountants kunnen vergroten zijn de volgende:

1. Aansluiten bij een nieuw NBA-programma, gericht op het versterken van de cultuur bij accountantsorganisaties en het gedrag van individuele accountants als bouwsteen voor de andere initiatieven gericht op fraude en continuïteit.
2. Aansluiten bij een nieuw te ontwikkelen bewustwordingsprogramma (campagne) van de NBA ter ondersteuning van:
 - A. Accountants: vergroten van de bewustwording over hun eigen rol, identiteit, intrinsieke motivatie en verantwoordelijkheid bij fraude en continuïteit.
 - B. Maatschappij: duidelijk maken wat van de accountant (en de gecontroleerde entiteit) mag worden verwacht bij de onderwerpen fraude en continuïteit.
3. Fraude integraal verankeren in de controleaanpak (inclusief fraudetoolkit). Onder meer door versterking van (sector-specifieke) frauderisicoanalyse, aandacht voor cultuur en soft controls bij de gecontroleerde entiteiten, uitwerking van inzet van sector kennis en forensische expertise in controleteams, concepten en/of tooling (onder andere data analyse) en rapporteren over fraude.
4. Versterken van de opleiding en permanente educatie over fraude. In samenwerking met onder meer NBA-afdeling Lerend beroep (deze is betrokken bij de accountantsopleidingen) en CEA. De onder de punten één en drie benoemde elementen steviger verankeren en upgraden in de accountantsopleiding, de opleiding bij de accountantsorganisatie en periodiek/jaarlijks het onderwerp fraude laten terugkomen in de permanente educatie.
5. Normering: het stellen van voorwaarden aan het systeem van interne beheersing en frauderisicobeheersing bij gecontroleerde entiteiten. Dit mede op basis van de hiervoor aangehaalde aanbevelingen voor bestuurders en toezicht-houders over preventie en detectie van fraude. Aanvullend werken aan een programma om accountants specifieke aandacht te laten besteden aan cultuur en gedragsaspecten bij de gecontroleerde entiteiten. Tevens aansluiten bij de nieuwe NBA-werkgroep over de Verklaring omtrent Risicobeheersing (VOR).

Als toets voor de effectiviteit van de maatregelen is het relevant om monitoring in te richten. Daarbij kunnen we gebruikmaken van kwaliteitstoetsingen door de AFM en NBA en van NBA-kennistoetsen. De komende maanden geeft de werkgroep Fraude onder regie van de Stuurgroep Publiek Belang en in samenwerking met onder meer de NBA en CEA invulling aan de uitwerking van de maatregelen. De werkgroep verzorgt een vertaling naar de fraude-agenda 2022 en verder. Deze maatregelen staan niet op zichzelf maar leiden in samenhang tot verbetering.

9. Nawoord Kris Douma

Fraude moet in hart van rolopvatting zitten

Mijn afdrank na het lezen van de verkennende *oorzakenanalyse* over fraude en diverse gesprekken met de Stuurgroep Publiek Belang over het onderwerp fraude, is dat fraudeopsporing in het hart van je rolopvatting moet zitten. Je moet fraude willen opsporen omdat het uitgangspunt is dat de jaarrekening een getrouw beeld moet geven. Daar controleer je op en daar speelt fraude dus ook een rol. Immers, fraude doet afbreuk aan het getrouw beeld van het vermogen en het resultaat van de entiteit. Toen ik zes jaar geleden projectleider was voor de Stuurgroep Publiek Belang, hoorde ik weleens dat accountants vonden dat ze geen opsporingsambtenaar of politieagent waren. Dat geluid hoor je gelukkig tegenwoordig veel minder, maar ergens zit die opmerking nog wel op de harde schijf. Ik wil hier klip en klaar stellen dat we een publieke taak hebben om fraude te ontdekken. Het is ons pakkie-an.

Aan de bel trekken

Als je dat in je rolopvatting hebt zitten, is de volgende stap het hebben van een professioneel kritische houding zoals je deze van de accountant mag verwachten in de relatie met zijn klant. Dat vergt mentale alertheid en betekent voorbereiding en oefenen met diverse situaties. Trek aan de bel. Durf te melden binnen jouw accountantsorganisatie als je vermoedens hebt. Weet je door je organisatie of door collega's gesteund bij dat moeilijke gesprek over vermoedens van fraude. Zeker als die vermoedens van fraude bij het, voor de controle opdrachtgevende, managementteam zitten. Aan de andere kant kun je juist entiteiten treffen die blij zijn dat ze worden gewezen op frauderisico's. Daar hebben we een kans hun interne beheersingsmaatregelen beter te maken door hen op gaten in het stelsel te wijzen. Daar kunnen we een constructieve rol spelen. Daar waar fraude bij (een lid van) het managementteam van een gecontroleerde entiteit moeilijker kan zijn. Kijk naar Wirecard. Bij dat soort casussen speelt onwil, in welke mate dan ook. Daar wordt van je gevraagd om je rug te rechten en stappen te zetten. Binnen je eigen accountantsorganisatie, naar de raad van commissarissen of naar bevoegde autoriteiten zoals de Financial Intelligence Unit.

Zijn er belemmeringen?

Rolopvatting is dus één, maar accountants hebben bij mij de afgelopen tijd ook vaak aangegeven dat er drempels zijn om te melden. De beroepsregels rondom vertrouwelijkheid en de geheimhoudingsplicht kunnen belemmeringen vormen, gaven zij aan. Dan zou een melding over fraude, maar bijvoorbeeld ook over de continuïteit van de entiteit of duurzaamheid kunnen leiden tot een gang naar de Accountantskamer. Dat is onwenselijk. Binnen de NBA zijn we daarnaar in een projectgroep onderzoek aan het doen. Zijn er belemmeringen, hoe zien die belemmeringen er dan uit en kunnen we er wat aan doen om ze weg te nemen? We inventariseren daarbij wat we als NBA kunnen beïnvloeden.

Kennis van je klant

Ook wil ik hier aandacht vragen voor het hebben van kennis van je klant. Wie een klant heeft in de internationale mijnbouw, heeft met andere frauderisico's te maken dan een retailer in Nederland. Wat zijn die sectorrisico's dan en wat speelt er weer specifiek bij deze klant? Hoe groot zijn de risico's en wat doet de entiteit eraan om deze te beheersen? Daarbij mag de accountant professioneel-kritisch zijn op die interne beheersingsmaatregelen. Passen ze bij het risico dat wordt gelopen? Maar ook: zijn er voldoende middelen aanwezig om fraudevermoedens opvolging te geven en om fraude op te sporen en er actie op te ondernemen? Kortom, is er een goed proces om opvolging te geven aan fraudevermoedens.

Verklaring omtrent Risicobeheersing

Last but not least: in onze reactie op de consultatie van de nieuwe Corporate Governance Code hebben we voor een verplichte Verklaring omtrent Risicobeheersing (VOR) voor entiteiten gepleit. Daar treffen we een breed aantal spelers - van AFM tot aan Eumedion aan medestanders, maar een aantal belangenorganisaties wil er nog niet aan. De minister van Financiën sprak zelfs de wens uit dat de reikwijdte van het in control-statement wordt uitgebreid van uitsluitend financiële verslaggevingsrisico's naar ook operationele en compliance risico's. Wij zijn het hiermee volledig eens. Zoals Universiteit Leiden het al zei in een onderzoeksrapport: "Hiermee ontstaat een extra prikkel

voor het bestuur om ook daadwerkelijk ‘in control’ te zijn, daarvoor binnen de rechtspersoon alle benodigde maatregelen te treffen en zo de kwaliteit van de interne risicobeheersings- en controlesystemen te verbeteren.” Let wel, een VOR ontslaat de accountant niet van de plicht om vermoedens van fraude te onderzoeken en eventueel een forensisch accountant erbij te betrekken mocht dat nodig zijn. De accountant is daarbij de eerstelijns dokter, de forensisch accountant de tweede, gespecialiseerde lijn. Echter, de risicobeheersingsmaatregelen beginnen eerst en altijd bij de entiteit in kwestie zelf.

Kans zo groot mogelijk maken

Identificeren van fraude is en blijft het pakkie-an van de accountant. Het is één van de belangrijkste publieke taken van de accountant waar de samenleving terecht hoge verwachtingen van heeft. Niet ontdekte fraude tast het getrouw beeld van de entiteit fundamenteel aan. Fraude, evenals continuïteit, behoort tot de kerntaken van de accountant. Daartoe moet hij of zij meer kennis opdoen van de klant en zich bekwamen in het opsporen van fraude, het melden van frauderisico's en vermoedens van fraude. Daarbij hoort het wegnemen van drempels die er in de beroepsregels kunnen zitten. Daarnaar doen we onderzoek. Als laatste de VOR die er wat ons betreft moet komen. Ik hoop dat de Monitoring Commissie Corporate Governance daarvan te overtuigen is, of anders de wetgever.

Als accountant nemen we deze *oorzakenanalyse* over fraude ter harte. Kennis en durf hebben we nodig en die moeten tijdens de controlewerkzaamheden het beste in ons naar boven brengen. Alles uit de kast voor dat getrouw beeld van de jaarrekening. In het publiek belang. We kunnen en willen niet voorbijgaan aan fraude. Onmogelijk.

drs. Kris Douma, voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants

Over de werkgroep Fraude en het NBA fraudeoorzakenanalyse-team

De werkgroep Fraude werkt onder regie van de Stuurgroep Publiek Belang en het Platform niet-oob aan het voorkomen en detecteren van fraude, corruptie, witwassen en niet naleving van wet- en regelgeving. De werkgroep Fraude is een samenwerking tussen de NBA en accountantsorganisaties.

Taak

De Werkgroep Fraude ondersteunt accountants op het gebied van fraudedetectie in de breedste zin van het woord. De activiteiten van de Werkgroep Fraude dragen bij aan het realiseren van de fraude doelstellingen van de NBA. Zie voor meer informatie <https://www.nba.nl/over-de-nba/veranderagenda-audit/werkgroep-fraude/>

Samenstelling werkgroep

Rob Bergmans (Deloitte) - sponsor namens de Stuurgroep Publiek Belang
Erik van der Haar (HLB Witlox Van den Boomen) - sponsor namens het Platform niet-oob
Sander Kranenburg (PwC) - voorzitter
Berry van Blijderveen (EY)
Valentijn Kerklaan (KPMG)
Dick van Onzenoort (BDO)
Ariën Oskam (Grant Thornton)
Johan Peters (SRA)
Ruud van Moll (Deloitte)
Joeri Frietman (Mazars)
Marianne van Kimmenade (NBA-themaregisseur fraude)

De werkgroep wordt ondersteund vanuit het NBA-bureau en rapporteert aan de Stuurgroep Publiek Belang en het Platform niet-oob.

Samenstelling verkennende fraudeoorzakenanalyse-team

Wim Bartels (extern adviseur)
Marianne van Kimmenade (NBA- themaregisseur fraude)

Wilt u contact opnemen?

Marianne van Kimmenade
themaregisseur Fraude
m.vanKimmenade@nba.nl
020 3010328

Koninklijke Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

NBA

Antonio Vivaldistraat 2
1083 HP Amsterdam
Postbus 7984
1008 AD Amsterdam

T 020 301 03 01
E nba@nba.nl
I www.nba.nl

